

MARSALL LÁSZLÓ

1933–2013

Marsall László november 3-án lett volna nyolcvanéves. Szegeden született. Az általános iskolát Békésen végezte, ahol apja főszolgabíró volt. A gimnáziumot Orosházán kezdte, majd Pesten folytatta, a Petőfi (korábbi nevén Werbőczy) Gimnáziumban érettségizett 1952-ben. Ő maga így emlékezett származására 1995-ben: „*Vidéki család eredője vagyok, rigorózus apával, aki nem ivott, nem kártyázott, nem vadászott, nem járt kuglizni az úri kaszinóba, nem volt saját háza, inkább a törvénytárakat bújta, és önéletrajzokat, politikai tanulmányokat olvasgatott, lévén jogász; a Rákosi-korszak vége felé vállalatvezető-helyettes. Anyám földművelő evangélikus lelkészek és tanárok, ameddig a múltba visszafelé a dokumentáció szeme ellát. Jeles dédapám, Major István Klapkánál »bombász«, majd katonatiszt Bem erdélyi seregében. Honvédelményeim című önéletrajzát a Magvető adta ki 1973-ban, három évvel első kötetem megjelenése után.*”

Bár a filozófia vonzotta elsősorban, számba véve a korszak lehetőségeit, matematika–fizika szakra jelentkezett az egyetemen, de itt is csak a szaktárgyak érdekelték, egy idő után csak ezeket látogatta. Már eltökélte, hogy költő lesz, és talált is hozzá mestert magának, nem akármilyet: Weöres Sándort. Megismerkedésükre és ekkori életére később így emlékezett vissza: „*1956. június 6-án találkoztam először Weöres Sándorral a Vadrózsa eszpresszóban. [...] Első feleségem, a Semmelweis utcai konzervatórium növendéke adta át verseim egy adagját lélektan- és pedagógiatanárának, Spitz Verának, Ligeti György zeneszerző feleségének [...] Ligetinek bizonyára megtetszettek a verseim, mert meghívott egy szombati összejövetelre, azzal az üzenettel és kéréssel, hogy írnék-e szövegkönyvet neki egyfelvonásos operához, az olvasott versek szellemében.*”

Amikor beléptünk a lakásukba, Ligeti, látván szorongásos ábrázatomat, vállon karolt, sietve bemutatott a kis társaságnak [...] Utána a terítékre került verseimet Lakatos [István] elemezte, s a maga módján mint képzetlen dilettánst jól megdorgált. [...] A kávézás, eszegetés idején röppent föl Weöres Sándor neve, »nagy mester, nagy varázsló« titulusal. Írtam W. S. mesternek, önéletrajzfélét.

Kedves Barátom – levele valóban ijesztő. Az ilyen életmódban való öntetszelgés, olyan valakinek, aki festőnek vagy költőnek készül, súlyos mérég. Zsenialitás helyett zseniskedésre vezet. Ha módja van egyetemre járni, okvetlenül folytassa; a művészethez éppúgy rendszeres tudás kell, mint bármilyen épkezláb emberi teljesítményhez.

*Kérem, küldjön a verseiből. Előbb elolvassám, és majd aztán találkozhatnánk, ha meg nem ijed attól, hogy ábrándjai lelepleződnek. Szeretettel üdvözli
1956. máj. 29.*

Weöres Sándor

Hogy mit írhattam »ijesztőt« Weöres Sándornak? Arra csak félnótásan emlékszem. Ilyesfélét: az egyetemi pedagógiai tárgyakat utálok, csellózok, amatőr zenéket szerzek, a földön térdelve kartonokra festek, verseket és értekezéseket (filozófia) írok. NB I-es röplabdás vagyok, vagont rakok ki a Józsefvárosi pályaudvaron, szemet és fát hordok idősebb kuncsaftoknak, darab időre el-elitűnök otthonról – és hogy bizonyára nem ismerem tér-idő-képességbeli és szellemi kiterjedésem határait.”

A versek meggyőzték Weörest, hogy érdemes foglalkoznia a fiatal költővel. „*Kedves Barátom, versei sokkal érdekesebbek, mint vártam. Először is mélyen-átélt élményen alapulnak, ha ez az élmény szűk is: a mai Budapest. Tud látni és láttatni: a körömré és lépcsőfokra hulló neonfényt, a verébszerűen nyüzsgő városi embertömeget, a lányként karoló félhomályt, az embereket beszívó-kiköpő forgóajtókat; van szeme, mint festőhöz illik. De nemcsak részleteket, hanem egészet is jól érzékeltet: a város moloch-bálvány természetét, a penetráns rohadságot, a lakosok folytonos szomját, sóvárgását, az egésznek hamis kulissza jellegét, s hogy mégis minden vérbe-velőbe kerül. [...] Verseiben félelmetes kritika, sőt vád van; talán nem is tud róla, hogy mennyire moralista, tán akaratlanul. Juvenalis rokona, a városostorozóé; s még inkább rokon Martialisszal, aki maga is együtt-vonaglik az egész nyüzsgéssel. Továbbá: felismerhető saját hangja, látásmódja van, ami nagy ritkaság.”*

Weöres komolyan vette tanári szerepét. Nemcsak megbírált az ifjú Marsall érdekesnek, tehetségesnek, de még szakmai fejlesztésre szorulónak ítélt verseit, hanem mindent megtett, hogy beavassa tanítványát a versformák világába. „*Ő annyiban volt mester – mesélte Marsall jó negyven év múlva, 2002-ben, amikor Kossuth-díja alkalmából kérdezte őt Prágai Tamás –, hogy mondott egy nagyon fontos dolgot... adott egy feladatot. Azt mondta: írj valamit az úttörőkről, ionicus a minore. Hát én írtam. Nyilván akkoriban nem lehetett közölni – Rákosi bácsi kutyáknak való csontot töröget egy mozsárban, hogy legyenek jó harcosok a nyugati határon, az imperialistákat ne engedjék be az országba. Azt mondta más alkalommal: írj egy legelésző lóról hús alkaioszi strófát. – Romlásnak indult, hajdan erős... ló... Tizenkettőt tudtam csinálni. Akkor Weöres azt mondta: nem húsban állapodtunk meg? Hát, mondom, annyiban. Akkor mért tizenkettő? Mert ennyire futotta. Na látod, ez a nagy baj! Nem osztottad be az anyagot jól, és nem gondoltál az apró részletekre! Mit csináltál volna Johann Sebastian Bach helyében, ha ilyen hosszú misét kell írni? Ezek a feladatok nagyon fontosak voltak.”*

1995-ben megjelent önéletrajzi jegyzeteiben így emlékezett: „*Weöres Sándor volt a mesterségben az oktatóm: olykor majdnem megoldhatatlan penzumokkal gyötört – hála neki. És a Belvárosi Kávéház baráti köre. Illusztris tagjai: Hernádi Gyula, Csoóri Sándor, Konrád György, Tornai József, Orbán Ottó és még sok darab-időnte betérő jeles alkotók. Tőlük is sokat tanultam, de a legtöbbet – mint mindenki – önmagamtól: a hibáimból, felvillanásaimból. Tizenhárom évnyi költői munkálkodás után jelent meg, 1970-ben, első kötetem, utána a többiek.”*

Közben – átmenetileg – állásba került. A Magyar Rádió irodalmi osztályának lett 1957-től külső, majd 1967–1970 közt belső munkatársa. Utána mindhalálig szabadúszó.

Tíz önálló és két gyűjteményes verseskötete jelent meg. 1999-ben TATUS ÉS SZÖRNYEI címmel színműveket publikált. HOLDRAFORGÓ címmel

megjelent válogatott verseiről a *Holmiban* Rába György írt Marsall egész addigi életművét átfogó bírálatot. Rába ilyennek látta a pályakezdő költőt: „*Aki az életet mindennapi előadásnak, sőt változatos dramaturgiájú kalandok színterének fogja föl, annak lírai tanúságtétele is dús és áradó, olykor tetézettebb és parttalanabb a kelletnél. Ugyanakkor a költő, akül a heves élmények folyamatosan megkeresnek, önmagát az élet bajnokának tekinti, lírája a megnőtt én forrongásának krónikája, igazi vallomásos költészet.*

Ez az arc más a pályakezdő Marsallé, a zajló világban és háborgó énjében egyaránt gyönyörködő lírikusé. Tehetsége már indulásakor nyilvánvaló volt: ezt tanúsította örökmozgó képi látása, fölhangolt képzettársító hajlama, kifogyhatatlan verbális leleménye. Ne gondoljuk azonban, hogy a fiatal Marsall megjelenítő készsége csupán egy ösztönös alkat megfigyelőképességével azonos. Animisztikus tárgyi vizualitása és teremtő képzelete egymást erősíti [...]

Mi sem természetesebb, hogy ez az önszemlélő, egyszersmind a világra éhes magatartás a szerelmi lírában találja meg legszerencsésebben megragadható tárgyát. De a vágy meg a szenvedély húrján akkor tudja a zavartalan költőiséget megszólaltatni, amikor a szerelem rejtettebb jelenségeinek is hangot ad. [...] A *HOLDRAFORGÓ* első harmadában tucatnyi kiemelkedő vers is akad, nem kevésbé igaz azonban, hogy sok a túlírt, a nyersségben öncélúan tobzódó alkotás” – összegez első fokon Rába, de még hozzát teszi: „*A férfikor nyarába lépő költő a »civil« kalandok csodáin edzett, örök fickós életformájának foglalkozásbeli élményeiből és fejlődésregény hőiséhez illő benyomásaiból verseit hosszú évekig karneváli forgatagga duzzasztja, és mivel, hogy saját szavával éljek, ez a kóricáló alkat »poéta doctus« is, képzeleteinek összkará a Balassi-strófától az ottava rimáig terjedő, széles ritmikái-szerkezeti skálára hangszereli.*” Ami nem meglepő egy olyan költőtől, aki Weöres Sándor magánakadémiáján tanulta a mesterséget.

„Költői fejlődésébe – idézzük tovább Rábát – a személyes tragédia szól bele: fiának halála a gyász nagyságával áthatott versekre ihlette. A megrendült lélek folyamatrajzát különböző beszédhelyzetekben, könyörtelen önelemzéssel tárja föl. [...] A szenvedés présében kiformált vallomás, a legnyomorultabb élőlényhez, a kiveret kutyához sóvárgó társkeresés, szellemidézés elárvult ruhadarabok, gazdátlanává vált tárgyak gyöngéden elősorolt leltárából: mind a kortárs magyar líra maradandó elégiáinak füzére, együtt a lelki pusztulás önkínzó művészettel megrajzolt térképe.”

Akár meg is állhatnánk itt, ezen a ponton. De van tovább is, Rába György ítélete szerint még följobb. „*Művészetének csúcsára – írja – a NÉGVVENEGY ÖREGEK (1988) című kötetével ért. Vágyakozása a multságos élet sokfélesége után szenespincék és borozók bugyraiból roskadozó tanyákon keresztül egyetemi katedrák közelébe, a Parnasszusra vezette, s az emberek közti bókászásának útírajza ez a jellemképekké árnyalt portrészorozat. [...] Vitalitásának ezekben a képmásokban maga a figura ad alakot: így alkotja meg végre költészetében Marsall az egyszeri és a szükségszerű egyensúlyát. Az arcképsorozatban valamennyi erénye érvényre jut, megjelenítőkészsége éppúgy, mint gyors, vakmerő képzetfűzése, természettudományosan pontos észlelése, akárcsak elvonatkoztatásra ajzott lényeglátása.”*

Rába György recenziójával együtt három Marsall-vers is olvasható a *Holmi* 1992. májusi számában. Még néhány későbbből is, összesen kilenc.

De 1994 után már nem küldött többet, másfelé kalandozott. KALANDOZÓ – ezzel a címmel írt újabb kötetéről, a HOLNAPUTÁN?-ról 2005-ben Takács Ferenc. Nyughatatlan költészet, kalandozó kedvű költő, mondja, „aki markáns *Én-költészetet* művel, de akinek *Énje* egyben minden lehetséges *Másik* megszólalási lehetősége is, és költészetet, amely úgy egységes karakterű, hogy közben jószerevel pillanatra sem hajlandó azonosnak maradni önmagával. Így aztán minden újabb vers, amire rálapozunk a kötetben, meglepetés, hangvételére, témájára, műfajára, nyelvezetére nézvést egyaránt.

A hangvétel egyrészt komoly, olykor egyenesen tragikus. Részben metafizikai összefüggésben: a költő helyzetére és életkilátásai jellemzésére, de a világ általános állapotának a tükröként is gyakran visszatérő motívuma a verseknek a süllyedés, aláhullás, lecsúszás képzetkörét idéző költői kép, s ez a filozofikus ború téteti ki a költővel a kérdőjelet a címiül választott [...] »holnapután« szó mellé. De ugyanezek a komor sejtelmek hatják át a kötet, mondjuk így, »közéleti« verseit is, például AZ ELHASADT IDŐ-t, amelyben 1956-ra réved vissza a költő, vagy a nemes honfibúval áthatott Magyarország-verset, amely – EL NEM MONDOTT ZSOLTÁR ELÉ a címe – a kötet záródarabja.

A hangvétel másrészt vidám, néha egyenest fergeteges. Közéleti összefüggésben ennek a satirikus hangvétel felel meg, s a mai közállapotainkon füstölgő-dohogó versek mellett Marsall jövő-szatírát is ír, az orwelli disztópia dermesztően mulatságos vers-változatait... [...] De jó néhány vers akad itt, különösen az ARCOK ÉS MASKARÁK című ciklusban, amely a humornak egy kevésbé célzatos, sőt egyenesen – jó értelemben – öncélú válfaját képviseli – Marsall mestere a szürreálisan groteszk hatású vers-viccnek, vers-humoreszknak vagy vers-anekdotának...” Ez egyik alaptulajdonsága kezdettől fogva. Maradandóság a változásban, mondhatnánk a Goethe-vers címével, vagy köznapibban úgy, ahogy a frissen Kossuth-díjas Marsall mondta: szeret rosszkodni a versben. Nem a jó gyerek az eszménye, hanem a rossz, akiben mindig van egy kis ördögi elementum. Még a világtól búcsúzó versében is felbukkan ez a szó. Mi is ezzel búcsúzunk tőle:

*„Akár újmódi fóliáns
utolsó egynegyedébe dugott
ördögbojtos vékony könyvjelző,
félíg kilógok már a létező,
s az írott kopottas világból.*

*Ha netán adatik még idő
szólnom pár ákombákom szót,
szaporítanom írásjeleket,
meg kéne köszönnöm, ha van kinek,
azt a pároldalnyt...*

*Mikor talla-billézve
pottyannom kell,
le az áramló
vakvilágba.”*